

جایگزین‌های نوین مجازات زندان در نظام کیفری

تدوین و تلخیص: سید محمد علی پور بخش

مقدمه

در نظام سنتی حقوق کیفری تدابیری مثل آزادی مشروط، تبعید، شلاق و سایر مجازات‌های بدنی جزای نقدی و حتی تعلیق مراقبتی از جمله جایگزین‌های مجازات حبس به شمار می‌روند. در این مقاله جایگزین‌های نوین مجازات زندان مورد مطالعه اجمالی قرار می‌گیرد.

بخش اول: تعویق تعقیب

تعقیب جرم‌ها یک اصل قانونی است و دادسرا مکلف به تعقیب تمامی جرم‌هایی است که به گونه‌ای از وقوع آن‌ها آگاه می‌شود امروزه از دیدگاه سیاست جنایی تعقیب همه‌ی مجرمان بویژه در جرم‌های کم اهمیت که تراکم پرونده‌های کیفری را در بر دارد، ممکن است از نظر دادستان سودمند نباشد. لذا قاعده‌ی دیگری با عنوان (اقتضای تعقیب) جایگاه خاصی را در میان ابزارهای سیاست جنایی به خود اختصاص داده است. تصمیم دادستان به تعقیب نکردن متهم بدان معنا نیست که وی قصد دارد شخص یا اشخاصی را که در ارتکاب جرم به گونه‌ای دخالت داشته‌اند هرگز تعقیب نکند. عنوان (تعویق تعقیب) یا به تعبیر دیگر (بایگانی کردن پرونده کیفری) با توجه به همین توجیه است؛ ضمناً دادستان مجاز است پیش از سپری شدن مدتی که قانون‌گذار برای مرور زمان تعقیب در نظر گرفته متهم یا متهمان را تحت تعقیب کیفری قرار دهد.

تشخیص اقتضای تعقیب را باید بر عهده‌ی دادستان نهاد تا او با توجه به تجربه‌ها و وضع پرونده نسبت به آن اقدام کند. دادستان مکلف است دلیل بایگانی پرونده کیفری را به طور مستدل ارائه کند، تا

متأسفانه، امروزه و در آغاز هزاره‌ی سوم میلادی هنوز هم توده‌ی مردم زندان را برای مجرمان ضروری می‌دانند و دادگاه‌ها نیز تحت تأثیر همین عوامل به زندانی کردن هر چه بیش‌تر محکومان مبادرت می‌کنند ولی باید توجه داشت که اولاً همه‌ی مجرمان خطرناک نیستند. ثانیاً بسیاری از مجرمان که برای نخستین بار دستگیر و محکوم می‌شوند، دیگر تمایلی به ادامه‌ی فعالیت مجرمانه ندارند و اگر احتمالاً فعالیت مجرمانه را ادامه دهند اغلب جرم‌های ارتكابی آنان کوچک و کم اهمیت است. ثالثاً مجازات‌های غیرسالب آزادی و ضمانت اجرایی‌های اجتماعی دیگری وجود دارد که هم ارزان‌تر و به همان اندازه یا بیشتر مؤثرتر می‌باشند و به مجرم اجازه می‌دهد که به جای وقت گذراندن در زندان و تحت آموزش‌های مجرمان خطرناک قرار گرفتن جبران خسارت بزه دیده را تدارک دیده و پاسخگوی اعمال خلاف قانون خود باشند و اصلاح شوند.

یادآوری اینکه جایگزین‌های مجازات زندان در مفهوم گسترده آن یعنی هر گونه ضمانت اجرایی است که بتواند از همان ابتدا به طور کلی مانع توسل به مجازات زندان شود یا مدت زندان را کوتاه‌تر کند. در این مفهوم نه تنها جایگزین‌هایی مانند کار عام المنفعه یا حبس خانگی، بلکه تعلیق ساده و تعلیق مراقبتی نیز در ردیف جایگزین‌های زندان محسوب می‌شوند. در نهایت باید گفت که توسل به جایگزین‌های زندان نه تنها در آمریکا و اروپا بلکه در قاره‌ی آفریقا نیز با پذیرش گسترده روبه‌رو شده است.^۱

گزارشی از حضور خود در حوزه قضائی، محل کار و غیره ارائه کند. و ممکن است مشدد یا فشرده باشد که مستلزم سطح بالایی از تماس مجرم با مأموران اصلاحی و مراقبتی است. هدف این نهاد تحمیل مجازاتی سبکتر از زندان و شدیدتر از تعلیق مراقبتی ساده است. در تعلیق مراقبتی فشرده تعداد کمتری از مجرمان به مأموران مراقبتی سپرده می‌شوند و نظارت از نزدیک بر مجرمان بیشتر و بر اجرای مطلق برنامه‌ها تأکید می‌شود. بطور کلی مؤلفه‌های اصلی نظارت فشرده عبارتند از:

۱- تماس‌های پیاپی ماهانه مأموران اصلاح و مراقبت با مجرمان.

۲- توسل به یک سری الزامات از جمله آموزش‌های شغلی یا حرفه‌ای، خدمات عمومی، آزمایش مواد مخدر یا درمان معتادان و محدودیت یا ممنوعیت در رفت و آمد.

تعلیق مراقبتی فشرده برای مجرمانی طرح‌ریزی می‌شود که زندان برای آن‌ها خطر ناک و نامناسب به نظر می‌رسد. این برنامه‌ها برای بالاترین حد نظارت و جهت کمک به مجرم برای اصلاح رفتار در نظر گرفته می‌شود معمولاً گروه‌های زیر ۴۰ نفری مجرمان تحت نظارت دو مأمور که یکی متخصص برنامه‌های بازپروری و رابط دادگاه و مأمور دوم در امر نظارت تخصص دارد قرار می‌گیرند.

وسایل و تجهیزات مأموران تعلیق مراقبتی فشرده عبارت است از بی‌سیم، الکل سنج، وسایل دستی بررسی آزمایش ادرار و کیست‌های آزمایش ادرار و اسلحه می‌باشد.

پس از جنگ جهانی دوم تعلیق مراقبتی ساده که در آن مجازات زندان تعلیق شده و مجرم در اختیار مددکار اجتماعی قرار می‌گیرد و در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ اهمیت و جایگاه خود را در میان جایگزین‌های سستی حفظ کرده بود برای مجرمان کافی به نظر نمی‌رسید و انتقادهایی را سبب شده بود. تعلیق مراقبتی فشرده یکی دیگر از ضمانت اجرای نوین مورد توجه مسئولان عدالت کیفری قرار گرفته است تا بدین وسیله از گسیل داشتن برخی از محکومان به زندان پرهیز کرده و از سوی دیگر نظارت و کنترل بیشتری بر این گونه افراد اعمال گردد.

در انگلستان در سال ۱۹۶۰ و هلند در سال ۱۹۹۳ به شکل آزمایشی به تعلیق مراقبتی فشرده روی آوردند ولی بعلت اینکه

نیازی به دلیل و اثبات ندارد به همین جهت امروزه اصطلاح (تعویق تعقیب) به جای (بایگانی کردن بدون تعقیب پرونده) بکار برده می‌شود. ولی برابر بند ۱ ماده‌ی ۴۰ قانون دادرسی کیفری فرانسه بزه‌دیده باید از جریان بایگانی کردن پرونده آگاه شود.^۲

با توجه به اینکه تعویق تعقیب در فرانسه در همه جرم‌ها قابل اعمال است حقوقدانان بر این باورند که این جایگزین‌های جبرانی تنها در امور خلافی و جنحه‌ای اعمال‌شدنی است و جرم‌های جنایی را باید از شمول آن خارج کرد.^۳

بخش دوم: میانجی‌گری

در سال‌های اخیر در کشورهای غربی، جنبش بزرگی در زمینه‌ی محدود کردن قلمرو حقوق کیفری و نهادهای قضایی به وجود آمده که حاصل آن رشد و پیشرفت تدابیر و ساز و کارهایی چون (جرم‌زدایی)، (کیفرزدایی) و (قضازدایی) بوده است. با گسترش این تدابیر و در رأس آن‌ها برنامه‌های میانجی‌گری و سازش در بسیاری از کشورها به صورت آزمایشی طرح‌ریزی و اجرا شد که در بیشتر آن‌ها به نتایج خوبی مخصوصاً در قلمرو بزهکاری کودکان و نوجوانان منجر شد. برخی از کشورها برنامه‌های میانجی‌گری و سازش را وارد نظام حقوقی خود کردند تا آنجا که سازمان ملل متحد نیز در سال ۱۹۹۵ «مقررات حداقل استاندارد برای عدالت کودکان» را تصویب کرد. این برنامه تا اندازه‌ای بر روی تفکرات مذهبی حاکم بر اروپا نیز تأثیر گذاشت و مورد پشتیبانی کلیسا نیز واقع شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که امروزه رسیدگی به حل و فصل اختلافات بیرون از مراجع قضایی بصورت میانجی‌گری و سازش به یک مسأله‌ی مهم جهانی تبدیل شده است. حتی در زمان‌های گذشته در مشرق زمین گونه‌هایی سنتی از روش‌های غیر رسمی حل و فصل اختلافات در قالب میانجی‌گری و سازش وجود داشته است.

بخش سوم: تعلیق مراقبتی فشرده

بطور کلی نظارت عبارت است از «کنترل اصلاحی و اجتماعی مجرمان خارج از محیط رسمی زندان». نظارت ممکن است به شکل ساده و بدون تحمیل شرایط فوق‌العاده باشد مانند آن که مجرم موظف باشد هر ماه خود را به پلیس یا سایر مسئولین معرفی کرده و

اصحاب دعوا بتوانند درباره آن بحث و گفتگو کنند. ماده‌ی ۴۰ قانون آئین دادرسی جدید فرانسه تعویق تعقیب کودکان و بزرگسالان را از یکدیگر جدا کرده است.

الف- در مورد بزرگسالان دادستان پس از گرفتن تصمیم مبتنی بر بایگانی پرونده به موجب بند ۱ ماده‌ی ۴۰ قانون جدید مکلف شده تا شاکی و بزه‌دیده را از تصمیم خود آگاه کند و نیازی به توجیه دلیل بایگانی شدن پرونده ندارد.

ب- در مورد کودکانی که بزه‌دیده جرم‌های جنسی واقع شدند تصمیم دادستان مبنی بر بایگانی پرونده باید هم مستدل و هم موجه

برخی از کشورها برنامه‌های میانجی‌گری و سازش را وارد نظام حقوقی خود کردند تا آنجا که سازمان ملل متحد نیز در سال ۵۹۹۱ «مقررات حداقل استاندارد برای عدالت کودکان» را تصویب

تعلیق مراقبتی فشرده برای مجرمانی طرح‌ریزی می‌شود که زندان برای آن‌ها خطر ناک و نامناسب به نظر می‌رسد.

تعلیق مراقبتی فشرده یکی دیگر از ضمانت اجرای نوین مورد توجه مسئولان عدالت کیفری قرار گرفته است تا بدین وسیله از گسیل داشتن برخی از محکومان به زندان پرهیز کرده و از سوی دیگر نظارت و کنترل بیشتری بر این گونه افراد اعمال گردد.

بوده و بطور کتبی ابلاغ شده باشد بی‌تردید در برخی از موارد به علت امکان‌ناپذیری قانونی تعقیب یا به علت امکان‌ناپذیری عملی تعقیب دادستان نسبت به بایگانی پرونده اقدام می‌کند.

بایگانی کردن یک پرونده کیفری توسط دادستان یک تصمیم اداری است که نمی‌توان علیه آن شکایت کرد و نمی‌توان دادستان را به این جهت تحت تعقیب کیفری قرارداد و متهم چنین پرونده‌ای نمی‌تواند ادعای امر مختوم کیفری کند زیرا در هر لحظه از مدت مرور زمان ممکن است پرونده برای انجام تحقیقات به بازپرس احاله شده یا به دادگاه فرستاده شود و دادستان در این مورد

فراهم کردن یک مجازات اجتماعی سودمند است که می‌تواند باعث اصلاح مجرم، کاهش تکرار جرم، کاهش جمعیت زندان‌ها و کاهش هزینه‌ها گردد.

انواع کارهای عام‌المنفعه

- ۱- کار در بیمارستان و آسایشگاه سالمندان.
- ۲- شرکت در کاوش‌های باستانی.
- ۳- کارهای ساختمانی.
- ۴- شرکت در کلاس‌های آموزشی، فنی، حرفه‌ای، راهنمایی و رانندگی و بهداشتی.
- ۵- پاکسازی بزرگراه‌ها، پارک‌ها یا اماکن تفریحی.
- ۶- هر کار دیگری که سود آن به نفع جامعه باشد.

امروزه کار عام‌المنفعه از طریق دادگاه به مجرم پیشنهاد می‌کند تا با انجام کاری به نفع جامعه، به جای رفتن به زندان در صدد جبران خطای مرتکب شده برآید

بنابراین هدف از کارهای عام‌المنفعه فراهم کردن یک مجازات اجتماعی سودمند است که می‌تواند باعث اصلاح مجرم، کاهش تکرار جرم، کاهش جمعیت زندان‌ها و کاهش هزینه‌ها گردد.

در مجموع در سطح بین‌المللی ثابت شده است که کار عام‌المنفعه به عنوان شیوه‌ای کارآمد و مقرون به صرفه نسبت به مجرمان، می‌تواند سودمند و مؤثر باشد.^۵

بخش پنجم: جریمه‌های روزانه

ابداع جریمه‌های روزانه یکی از حرکت‌های جدید برای مؤثرتر و عادلانه‌تر کردن جریمه‌های نقدی بشمار می‌رود. این نوع جریمه‌ها به این دلیل «جریمه روزانه» نامیده می‌شوند که میزان آن‌ها با درآمد روزانه مجرم ارتباط مستقیم دارد. میزان جریمه‌های روزانه در دو مرحله مشخص می‌شود. در مرحله اول قاضی بر حسب نوع و اهمیت جرم، تعداد روزهای پرداخت جریمه را در یک محدوده قانونی (حدافل) و حداکثر قانونی (معین می‌کند. برای نمونه اگر قانون‌گذار در مورد تخلفات رانندگی

از کشورهای آفریقایی کار به نفع جامعه به جای جرم‌های ارتكابی مرسوم بوده است در کتاب (رساله‌ی جرم‌ها و مجازات‌ها) که در سال ۱۷۶۴ در ایتالیا منتشر شد استفاده از کار عام‌المنفعه در مورد جرم‌های سرقت بدون خشونت پیشنهاد شده؛ البته در مورد سرقت با خشونت کار عام‌المنفعه باید با کیفر بدنی همراه شود. کار عام‌المنفعه چه در اروپا و چه در آمریکای شمالی از سال‌های پس از جنگ دوم جهانی مورد توجه قرار گرفت. در آمریکا در دهه‌ی ۱۹۶۰ بجای جریمه‌ی نقدی برای تخلف‌های رانندگی توسط زنان کم درآمدی که نمی‌توانستند جریمه را پرداخت کنند این مجازات را ابداع کرد. در اروپا برای نخستین بار در سوئیس و بلژیک قضات بدون داشتن قانون در مورد نوجوانان چنین حکمی را صادی کردند. در فنلاند کار عام‌المنفعه در ابتدای آوریل ۱۹۹۴ در سراسر کشور به کار گرفته شد. مجمع عمومی سازمان ملل متحد در شصت و هشتمین جلسه خود در ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰ «قواعد حداقل استاندارد سازمان ملل متحد برای اقدام‌های غیربازداشتنی» به نام قواعد توکیو را تصویب کرد که در بند ۸/۲ این قواعد به دولت‌های عضو توصیه شده است که ترتیبی اتخاذ کنند تا قضات بتوانند از تدابیر غیربازداشتی مانند کار عام‌المنفعه استفاده کنند، لذا اکثر کشورها مانند بلژیک، سوئیس، انگلیس، آلمان، فرانسه و بسیاری دیگر کار عام‌المنفعه را وارد قوانین موضوعه‌ی خود کرده‌اند.

امروزه کار عام‌المنفعه از طریق دادگاه به مجرم پیشنهاد می‌کند تا با انجام کاری به نفع جامعه، به جای رفتن به زندان در صدد جبران خطای مرتکب شده برآید. البته از آن جا که کار عام‌المنفعه محدودیت‌های جسمانی و روانی برای شخص محکوم در بردارد مجرم باید نسبت به اجرای آن راضی باشد. وزارت کشور انگلیس طی بخشنامه‌ی شماره ۱۸ - ۱۹۸۹ با عنوان «ملاک‌های ملی خدمات عام‌المنفعه» به سه هدف زیر برای کار عام‌المنفعه اشاره کرد:

- ۱- مجازات و تنبیه مجرم با ملزم کردن او به انجام کاری به نفع اجتماع.
  - ۲- جبران خسارت و منتفع کردن جامعه با انجام کاری سودمند برای جامعه.
  - ۳- منتفع کردن جامعه با انجام کارهایی که به شکل دیگر امکان پذیر نیست.
- بنابراین هدف از کارهای عام‌المنفعه

نتایج بدست آمده امیدوارکننده نبود آن را رها کردند. ولی در آمریکا این تجربه با دو هدف متفاوت روبه‌رو بود. نخست در سال ۱۹۶۰ با هدف اجرای بهتر درمان اجتماعی و پاسخ به پرسش اینکه آیا شدت نظارت موجب کاهش بار تعلیق مراقبتی عادی می‌شود و آیا نظارت فشرده امکان موفقیت در پیشگیری از تکرار جرم را افزایش می‌دهد یا خیر؟ شروع شد. گام دوم نظارت فشرده از پایان دهه‌ی ۱۹۸۰ آغاز شد و دلایل آن مشکل افزایش جمعیت زندان، هزینه‌های آن و افزایش مجرمان جرم‌های جنائی بود.

در میان ایالت‌های مختلف آمریکا در سال ۱۹۸۱، ایالت جورجیا که از لحاظ میزان سرانه‌ی مجازات زندان مقام نخست در جهان بدست آورده بود فعالیت بیشتری را در توسل به جایگزین‌های جدید زندان معمول داشت از جمله تعلیق مراقبتی فشرده از جایگزین‌هایی بود که از نیمه‌ی سال ۱۹۸۲ در این ایالت اجرا شد. معمولاً برنامه‌های تعلیق مراقبتی فشرده ترکیبی از موارد زیر را در بر می‌گیرد:

- ۱- محدودیت یا منع رفت و آمد (حبس در منزل بدون نظارت الکترونیکی یا با نظارت الکترونیکی)
- ۲- شرایط ویژه‌ی مقرر به وسیله قاضی دادگاه.
- ۳- نظارت گروهی و نظارت بر مصرف الکل یا مواد مخدر.
- ۴- پرداخت مبلغی به عنوان هزینه‌ی تعلیق مراقبتی.
- ۵- نظارت اجتماعی.
- ۶- جبران خسارت.

انواع تعلیق مراقبتی فشرده بشرح زیر می‌باشد:

- ۱- تعلیق مراقبتی فشرده در مورد مجرمان مواد مخدر اعم از مصرف کننده یا فروشنده.
- ۲- تعلیق مراقبتی فشرده برای بزهکاران نوجوان.
- ۳- تعلیق مراقبتی فشرده برای مجرمان جنسی.
- ۴- تعلیق مراقبتی فشرده برای مجرمان الکلی.
- ۵- تعلیق مراقبتی فشرده برای مرتکبان خشونت‌های خانگی.^۶

بخش چهارم: کار عام‌المنفعه (خدمات اجتماعی)

کار کردن به نفع جامعه یعنی کار عام‌المنفعه که به عنوان جایگزین برای زندان یا سایر مجازات‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد در دوران امپراتوری روم رواج داشته. در برخی

محدودکننده که از تحمیل منع رفت و آمد شبانه تا حبس در منزل در ساعاتی غیرکاری مجرم را در بر می‌گیرد. مفهوم حبس خانگی ایجاب می‌کند که مجرم محکوم شده مدت بسیاری از اوقات خود را در خانه‌هایشان به عنوان جایگزین مجازات زندان بگذرانند و مأموران نظارتی بر آن‌ها نظارت می‌کنند. در برخی از برنامه‌ها از حبس ۲۴ ساعته در منزل استفاده می‌شود و در برخی دیگر به مجرم اجازه می‌دهند تا در محل کار یا مدرسه حضور یا بند. حبس خانگی بدین علت طرح‌ریزی شده که نسبت به برنامه‌های تعلیق مراقبتی فشرده یا هر نوع جایگزین نظارت اجتماعی دیگر تنبیهی‌تر باشد و به عنوان آخرین شانس پیش از زندان رفتن تلقی شوند.

برنامه‌های حبس خانگی در نیمه‌ی دهه‌ی ۱۹۸۰ در آمریکا به سرعت گسترش یافت. نخستین برنامه‌ها نوعاً محدود به ۳۰ تا ۵۰ مجرم بود که به مرور زمان برنامه‌ها رشد کرد.

در نظارت الکترونیکی ابزارهایی مثلاً یک فرستنده کوچک را دور میچ دست و پا گردن و یا میچ پای مجرم می‌بندند که به رایانه‌ای مرکز مراقبتی زندان وصل است و علامت‌هایی را به اداره نظارت می‌فرستد.

بزرگترین برنامه در ایالت فلوریدا اجرا شد که در آن بیش از ۱۳ هزار مجرم در سال ۱۹۹۳ در حبس خانگی بودند و برنامه‌ها همراه با نظارت الکترونیکی بود. تا سال ۱۹۸۲ در هیچ یک از ایالت‌ها نظارت الکترونیکی وجود نداشت. در نخستین برنامه‌ای که در ایالت فلوریدا اجرا شد زندانیان به شرط شرکت در برنامه‌ی حبس در منزل پیش از موعد آزاد می‌شدند در این ایالت در حال حاضر بزرگترین و متنوع‌ترین برنامه‌های حبس در منزل اجرا می‌شود.

از آنجایی که حبس خانگی نسبت به برنامه‌های تعلیق مراقبتی فشرده یا هر نوع نظارت اجتماعی دیگر تنبیهی‌تر می‌باشد و آخرین شانس را پیش از رفتن به زندان به مجرم می‌دهد برای اهداف زیر می‌باشد:

- ۱- ناتوان کردن شخص برای ارتکاب جرم جدید.
- ۲- مجازات مجرم.
- ۳- بازپروری مجرم جهت زیستن در

مارس ۱۹۹۴ لازم الاجرا شده است برخی از ایالت‌های آمریکا برای ارزیابی توانایی خود در کاهش جمعیت زندان‌ها، روش جریمه‌های روزانه را آزمایش کرده‌اند. نتیجه‌ی این ارزیابی‌ها تاکنون مثبت بوده است.

جریمه‌های روزانه به دلایل زیر امروزه به عنوان یکی از مهمترین جایگزین‌های حبس مورد توجه قرار گرفته است.

۱- عدم پرداخت آن منجر به زندانی کردن محکوم می‌شود و با رفتن محکوم به زندان حکم از میان می‌رود.

۲- با فوت محکوم جریمه‌های روزانه به ورثه انتقال پذیر است.

۳- درخصوص محکومان متأهل دادگاه در محاسبه جریمه روزانه درآمدهای همسر

آنان را ملحوظ می‌کند.

۴- از تلفیق مجازات زندان با جریمه‌های روزانه بایستی خود داری کرد زیرا در صورت زندانی شدن مجرم درآمد خود را از دست می‌دهد و نمی‌تواند در مورد پرداخت جریمه اقدام کند.

در ارزیابی‌های که از این گونه‌ی جدید جریمه‌های نقدی (جریمه‌ی روزانه) بعمل آمده مشخص گردیده که میزان دریافت آن‌ها بسیار بیشتر از میزان کیفری نقدی مقطوعی است.^۶

بخش ششم: بازداشت خانگی (حبس در منزل)

بازداشت خانگی در معنای واقعی خود عبارت است از یک سلسله ضمانت اجراهای

از یک تا سی روز جریمه تعیین کرده باشد قاضی می‌تواند برای فردی که در حال مستی رانندگی کرده ۱۸ روز جریمه در نظر بگیرد.

در مرحله‌ی دوم قاضی به تناسب درآمد مجرم، مبلغ جریمه روزانه را تعیین می‌کند. یعنی از مجموع درآمد روزانه‌ی او مقداری را برای فراهم کردن مخارج مجرم و عائله‌اش کنار می‌گذارد و بقیه را به عنوان جریمه در نظر می‌گیرد. سپس مقدار بدست آمده را در شمار روزهایی که از پیش در نظر گرفته شده ضرب می‌شود. برای مثال اگر درآمد روزانه راننده‌ی که در حال مستی رانندگی کرده ۳۰/۰۰۰ ریال فرض کنیم از این مبلغ ۲۰/۰۰۰ ریال را برای فراهم کردن مخارج مجرم و عائله‌اش کنار بگذاریم باقی مانده یعنی ۱۰/۰۰۰ ریال در روز را برای چنین جرمی که ۱۸ روز جریمه در نظر گرفته شده ضرب کنیم محکوم باید ۱۸۰/۰۰۰ ریال جریمه بپردازد. در برخی از کشورها قاضی مکلف است با توجه به وضع معیشت، درآمد روزانه و مخارج و تعهدهای

بازداشت خانگی در معنای واقعی خود عبارت است از یک سلسله ضمانت اجراهای محدودکننده که از تحمیل منع رفت و آمد شبانه تا حبس در منزل در ساعاتی غیرکاری مجرم را در بر می‌گیرد

مجرم مبلغ جریمه را به گونه‌ای تعیین کند که از پس‌انداز روزانه‌ی او تجاوز نکند.

فنلاند نخستین کشوری است که در سال ۱۹۲۱ نظام جریمه‌ی روزانه را معرفی کرد دلیل اصلی معرفی جریمه‌های روزانه در فنلاند را باید کاهش سریع ارزش پول آن کشور دانست چرا که جریمه‌های روزانه در مقایسه با جریمه‌های ثابت به سادگی با تغییرات تورم یا رکود اقتصادی قابلیت سازگاری دارند.

در نیمه‌ی نخست سده‌ی بیستم کشورهای آمریکای جنوبی، سوئد، دانمارک نظام جریمه‌های روزانه را پذیرفته‌اند. به دنبال این کشور ایتالیا، آلمان، هلند، اتریش نیز ضمن بازنگری در قوانین کیفری خود جریمه‌های روزانه را وارد حقوق جزای خود کرده‌اند.

جمهوری فدرال آلمان و اتریش در سال ۱۹۷۵، فرانسه و پرتغال در سال ۱۹۸۳ نظام جریمه‌های روزانه را پذیرا شدند. در فرانسه قانون مجازات جدید این کشور از اول

بخش هفتم: نظارت الکترونیکی

در نظارت الکترونیکی ابزارهایی مثلاً یک فرستنده کوچک را دور مچ دست و یا گردن و یا مچ پای مجرمان می‌بندند که به رایانه‌ای مرکز مراقبتی زندان وصل است و علامت‌هایی را به اداره نظارت می‌فرستد. بدین ترتیب مجرم را پیوسته تحت کنترل دارند. مجرم فقط حق رفتن به سر کار یا شرکت در برخی فعالیت‌های مشخصی را دارد. در بقیه اوقات در منزل زندانی می‌باشد و رفت و آمدش کاملاً نظارت می‌شود.

نظارت الکترونیکی به عنوان یک ضمانت اجرای جایگزین زندان عمل می‌کند «حبس در منزل همراه با نظارت الکترونیکی» و «تعلیق مراقبتی فشرده با نظارت الکترونیکی» هر کدام به عنوان یک مجازات مستقل محسوب می‌شوند. در این حالات نظارت الکترونیکی بعنوان یک مجازات مستقل و اصلی تلقی نمی‌شود بلکه یک مجازات تبعی است.

نظارت الکترونیکی به منزله‌ی یک اختراع و ابداع برجسته‌ی کیفری در پایان دهه‌ی ۱۹۸۰ به اجرا درآمد. عصر الکترونیک باعث پیشرفت ناگهانی در مراقبت الکترونیکی شده است. امروزه مأمور مراقبتی می‌تواند به راحتی با تلفن مجرم را بخواند و بدون خروج از اداره با مجرم مصاحبه نماید در این سیستم مأمور مراقبتی با نصب یک دوربین کوچک ویدئویی در منزل مجرم هر زمان که بخواند می‌تواند او را کنترل کند. برای نخستین بار در سال ۱۹۸۴ از نظارت الکترونیکی در کارتون مرد عنکبوتی الهام گرفته شد. در آمریکا از نظارت الکترونیکی تنها برای نظارت بر بهره‌وران تعلیق مراقبتی استفاده می‌شد. از سال ۱۹۸۹ این مجرمان فقط یک چهارم مشمولان را در برمی‌گرفت ولی اینک استفاده از نظارت الکترونیکی بسیار افزایش یافته به گونه‌ای که در ۳۷ ایالت آمریکا در سال ۱۹۸۹ تعداد ۶۴۹۰ مجرم در این برنامه شرکت کرده‌اند. انگلستان و کشورهای دیگر اروپایی نیز استفاده از نظارت الکترونیکی را شروع کردند. در ابتدا عمده‌ترین بهره‌وران برنامه‌های نظارت الکترونیکی را محکومان به جرائم راهنمایی و رانندگی بودند ولی از سال ۱۹۸۹ مجرمان علیه اموال و مجرمان مواد مخدر بزرگترین طبقه را تشکیل دادند.^۸

بخش هشتم: پادگان‌های آموزشی - اصلاحی

یکی از جدیدترین تدابیر جایگزین‌های زندان در حقوق کیفری پادگان آموزشی - اصلاحی و یا به تعبیر دیگر «زندان شوک‌آور» یا «اردوگاه نظامی» می‌باشد. در این پادگان که بیشتر برای بزه‌کاران ۱۴ تا ۲۱ سال پیش‌بینی شده روش زندگی نظامی گونه‌ای را بر مجرمان تحمیل می‌کنند. در میان برنامه‌های این مجرمان، مشق نظامی، تمرین‌های ورزشی، کار جسمی و بدنی نسبتاً سخت، فشارهای انضباطی، کنترل شدید و آموزش‌های مختلف جزو فعالیت‌های روزانه به چشم می‌خورد. امروزه توسل به زندان شوک‌آور به علت مزایای تعلیمات نظامی آن

در میان برنامه‌های این مجرمان، مشق نظامی، تمرین‌های ورزشی، کار جسمی و بدنی نسبتاً سخت، فشارهای انضباطی، کنترل شدید و آموزش‌های مختلف جزو فعالیت‌های روزانه به چشم می‌خورد.

در بررسی‌های بعمل آمده اعتیاد دو دلیل دارد. برخی افراد بعلت مشکلاتی که دارند مستعد گرایش به مصرف مواد مخدراند و آن را به عنوان راه حلی برای مشکلات خود عرضه می‌کنند دلیل دیگر موضوع عرضه‌ی این مواد است که دارای بعد بین‌المللی و سازمان یافته است.

نیست، بلکه این روش وسیله‌ای است برای اعمال خشونت مثبت کیفری و به عنوان یک مجازات مؤثر برای جایگزین زندان.

نخستین نمونه اردوگاه نظامی در سال ۱۹۸۳ میلادی در جورجیای آمریکا افتتاح شد. استفاده از این نهاد در دهه‌ی نود در ایالات متحده‌ی آمریکا در سطح گسترده‌ای رواج یافت تا در کنار سایر جایگزین‌های زندان جلوی افزایش جمعیت زندان‌ها را بگیرد. البته فکر ایجاد این نوع مراکز در آمریکا از تجربه‌ی ارتش این کشور در دوران جنگ ویتنام ناشی شده است. در سال ۱۹۶۸ ارتش آمریکا در فورت‌ریلی و کانزاس چنین مراکزی را برای زندانی کردن مجرمان نظامی طرح ریزی کرد تا مجرمان نظامی ضمن

تحمل کیفر جرم‌های ارتكابی، آمادگی نظامی آن‌سان برای بازگشت به ارتش جهت انجام وظایف حفظ شود.

ارتش آمریکا معتقد بود که این نوع برنامه‌های بازپروری مجرمان نوجوانی که برای اولین بار مرتکب جرم شده‌اند مناسب است. بدین ترتیب ایالت‌های مختلف آمریکا با ایجاد پادگان آموزشی - اصلاحی به عنوان جایگزین زندان موافقت کردند. با توجه به سیر تاریخی تحول این نوع برنامه‌ها ویژگی خاص آن این برنامه اغلب برای بزه‌کاران جوان و غیر خشن مرد که برای نخستین بار مرتکب جرم شده‌اند برای مدت زمان کوتاه پیش‌بینی شده است.^۹

بخش نهم: درمان معتادان

درآمد سرشار ناشی از تجارت مواد مخدر از تولید، فروش و توزیع آن توسط سازمان‌های بین‌المللی مواد مخدر باعث شده این سازمان‌ها سالانه بر تعداد مشتریان خود بیفزایند و قربانیان بسیاری را به کام خود فرو برند. در این میان مصرف‌کنندگان مواد مخدر اعم از معتادان و یا مصرف‌کنندگان تفنی، رقت‌انگیزترین وضع را در میان بزه‌دیدگان داشتند. افزایش روز افزون معتادان به مواد مخدر در جهان، مرگ و میر فراوان، ابتلاء به بیماری‌های خطرناکی چون ایدز و هپاتیت B و C و سرایت این بیماری‌ها به سایر اعضای جامعه، از هم پاشی خانواده‌ها، فقر و بیکاری و ارتکاب جرم‌های مختلف را بدنبال دارد. تشدید این معضل در سطح جهانی دولت‌ها را بر آن داشت تا با تصویب و وضع قوانین و مقررات جدیدی به مبارزه با آن برخیزند و در مقابله علیه شیوع و گسترش سوء مصرف مواد مخدر بسیج شوند و جلوی تولید، فروش و توزیع این مواد را بگیرند. در بررسی‌های بعمل آمده اعتیاد دو دلیل دارد. برخی افراد بعلت مشکلاتی که دارند مستعد گرایش به مصرف مواد مخدراند و آن را به عنوان راه حلی برای مشکلات خود تلقی می‌کنند دلیل دیگر موضوع عرضه‌ی این مواد است که دارای بعد بین‌المللی و سازمان یافته است. تلاش‌های مبارزه با مواد مخدر باید در چند جبهه انجام شود:

۱- مصرف تعدادی از این مواد که در رأس آن‌ها هروئین، کوکائین و حشیش قرار دارند غیرقانونی اعلام شود.

۲- افزایش تدابیر پیشگیرانه برای کمک به

